

Dombay Lelli tárlata

Fény, víz, levegő, fák, madarak, ég, újra víz, sok-sok fény, s legfőképp színek, színek, színek. Nagyiából így lehetne állítmányok és jelzők nélkül jellemezni a Bartók Béla Művelődési Központban szeptember eleje óta látható tárlatot.

Dombay Lelli, a magyar származású festőnő ideje íavát Szeged testvérvárosában, a napfényes Nizsában tölti. Kiállításával hazatért akkor is, ha a világhíres francia város színeiben jött. Különös hangulatú képei eleven, friss színvilágukkal, szokatlan méreteikkel, s a megidézett vízvilág, levegő-ég utánózatlanul egysíri megjelenítésével aligha hagyják érintetlenül a látogatókat. A művésznő a rendezens alig tud többet, mint amit megtudhatott a megnyitón elhangzottakból. A festőnő képei azonban oly

mértékben őszintén föltáru-kozó festői vallomások a természetéről, hogy a szárazon kopogó életraizi adatok aligha bővítenék új momentummal a képek világát.

Mindenekelőtt a festő mediterrán lelkületű és hevü- tő természetimádatát, harmóniakeresését olvashatni ki a képekből. A művész rutin-osan, fölszabadultan egyfélé- örömfestészetet művel. Nem kacsint semmilyen dívat felé, láthatóan a közön- ség kegyeit sem keresi. Léveleme, örök témája, kiapad- hatatlan forrása a tenger ví- zivilága, a síkvidékek leve- gőt, fényt, földet, fákat, nő- vényeket, madarakat egybe- ölelő látványa. A természet legapróbb részlete — egy szeletnyi csillogó vízfelület — éppúgy hatalmába kerüi, mint a tengeröblök, s a látó- határ fenségesen kitárulkozó végtelensége. Képein a ter-

mészeti motívumok szece- szíot idéző, színpázmákba rendeződnek. A szelid emberi érzések, a természetélmény festői megfogalmazásai sa- játos, dekorativitását kompo- zíciókban kelnek önálló életre. Kiállításában az a szimpatikus, hogy nem vá- lalkozik többre, mint amire a festőt belső késztetése en- gedik. A festői megvalósítás bátorsága is meggyőző, amely ellensúlyozza, s olykor elfe- di a képépítés és a színek- zelés bizonytalanságait, meg- oldatlanságait.

Utólag azt is megtudtam, hogy a kiállítás anvgának túlnyomó hányada néhány hetes magyarországi tartó- kodás során készült. Ez hát az oka a tárlat képeiben megmutakozó friss festői- ségnek. Ám mindezek mel- lett lenyűgöző méretű festői vállalkozás is.

Tóth Attila

Az ellenzéki temetése

Szóban forgó temetés, hogy indokolatlan örömök elé vágjunk, nem személyé, hanem fogalomé. Az élet fölgyorsult tempója szűkebb s tágabb honunkban, íme a példa, bizony sebtében efféle fura haláleseteket is produ- kál.

Erről a temetésről vasár- nap délelőtt a Kossuth adó Gondolat-Jel című adásából lehetett értesülni: a Szilá- gyi Ákossal, a kiváló, immá- ron a másodiknál tartó Glasznoszty-kötetek összeál- lítójával folytatott beszélge- tében került elő a dolog méghozzá a neves szoviet történész, Roj Medvegyev esetével kapcsolatban.

Medvegyevről Szilágyi a Tovább... Tovább... To- vább!-ban azt írja, hogy né-

hány hónapja tért vissza a szoviet közeletbe, több cik- ke jelent meg, tévéinterjú készült vele, és sajtókonfe- renciát is tartott. „Saját el- gondolásainak, vágyainak teljesüléseként élheti át mindazt, ami ma történik” — hallottuk róla. Medve- gyev és a hozzá hasonló, más nemzetbeli közép- és kelet- európaiak (Konrad Győrau, Milan Kundera és a többiek) új, sajátos Atlantiszkrét val- ló fölbukkanása pedig vilá- gossá teszi, hogy felbomló- ban egy régi kelet-európai képlet, hangsúlyozták ezután a rádió kulturális hetilapié- ban. Arról van szó, hogy az értelmiség tekintélyes része „a hatalom” holmi ilyen- olyan ellenzékének kellett tartsa magát — az előállt új

helyzet viszont fölszabadí-ja őket ebben az összefüggés- ben is. Az ellenzéki- ről nemcsak azt kell végre kimondani, hogy úgy 95 szá- zalékban egyáltalán nem el- lenség, de azt is hogy még ellenzéki mivoltában sem feltétlenül-könyörtelenül szembenállót, hanem csak kritikusan figyelőt, okosan tárgyalni akarót, közösen használni szándékozót jelent. Ha pedig — tegyük hozzá — a kategória, a fogalom régi értelmében eltemetődik, mi- ként a Medvegyev-példával a rádióból megtudhattuk — eljövend a különleges, gyö- nyörű pillanat: amikor szív- ből örvekedni lehet egy te- metésen.

D. L.

Intézménynévadás

„Miért éppen Deák Fe- renc?” — kérdezi Kóta Gábor, a Délmagyarország pénteki számában. Miért kapja az új gimnázium az ő nevét? Miért nem Bálint Sándor vagy Móra Ferenc lesz a névadó? A Postalá- da összeállítója, Czákó Ju- lianna válaszol neki: a vá- ros nem zárkózhat be sa- ját köreibe, s a nemzeti történelem iránti tisztelet legalább olyan fontos, mint a helyi hagyomá- nyok megbecsülése. E ket- tőt nem egymás ellenére, hanem együtt kell érvény- re juttatni.

Az elv igaz, mégis van rajta finomitanivaló. Any- nyi, hogy azért, ha nemze- ti nagyjaink közül választ-unk névadót, az egyenlők közül mégis inkább azt válasszuk, akinek közvet- lenebb köze volt múltunk- hoz, a Város történetéhez.

Móra Ferenc nevét mel- tőképpen viseli egykori múzeuma. Ha az új gim- názium Alsóvároson épült volna föl, magam is egyetérteneék, hogy hom- lokzatára Bálint Sándor neve kerüljön. Még vár- hatunk: lesz majd alkal- masabb intézmény, ame- lyet róla nevezhetünk el.

De, hogy Deák Ferenc- ről éppen Szegeden kelle- ne középiskolát elnevez- ni, ahol sohasem járt, s amellyel soha nem volt kapcsolata, azt magam is kétlem. Szeged 1848-ban diszpolgárává választotta; egészalakos szobra áll a Széchenyi téren, mellszob- ra a nemzeti emléksar- nokban — úgy vélem, senki nem vádolhat ben- nünket, hogy emléket nem örökítettük meg kellően. De, ha arra gondolok, hogy a reformnemzedék- beli kortársai közül a sze- gedi lakossá lett Klauzál Gábort 1950-ben megfosz-

tották iskolájától, akkor úgy vélem, előbb ezt kel- lene jóvátenni. Radnóti Miklóstól persze ma már nem szabad elvenni (az igazságtalanságot újabbal tetézni), de az új gimnáziumot szép lenne róla el- nevezni. Avagy Deák küz- dőtársai közül azokról, akik jártak itt: Vörös- martyról például, a szege- di Osztróvszky József ba- rátyjáról (akinek nevét az utcájában levő iskola köz- leményében a minap, e hasábkön is Osztrovszkij- nak olvashattuk!); Bajza Józsefről, akinek versrés- zlete a szőregi csata emlék- oszlopán olvasható; Eöt- vös Józsefről, aki íróként és közoktatási miniszter- ként egyaránt érdemessé tette magát erre; akinek a förealiskola köszönhet- té: s aki leányának, unokáinak látogatására gyakran járt a közeli Föld- deákon.

Avagy: Szeged nem je- lentéktelen állomása volt néhány nagy magyar író- nak: Mikszáthról, Gárdo- nyiról vagy Babitsról is joggal lehetne iskolát, kul- turális intézményt elne- vezni. Egy-egy kötetre va- lólt írt Szegedről Jókai Mór is, Mórícz Zsigmond is — miért ne állhatna nevük akár az új gimnázium falán?

Hallom, hogy a szőregi általános iskola is név- adásra készül, s elkeresz- telőinek nem volt több fantáziájuk, minthogy Kossuth Lajos nevét szá- nják neki. Félreértés ne essék: Kossuth nagyságát senki nem akarja kiseb- bíteni. De, vajon, szüksége van-e neki arra, hogy any- nyi szobor, utcanév, intéz- mény után épp Szőregen is az ő nevét viselje az iskola? Amikor Szőregnek a világhírét két tudós te-

remtette meg: Kálmány Lajos és Móra Ferenc. Kálmány gyűjteményeiből és dolgozataiból ismert meg a nemzetközi folklo- risztika (néptudomány) a közös nevét, s ezt öreg- bítették a régészeti szak- irodalomban Móra Ferenc nevezetes ásatásai. Mó- ráról már szóltam: róla itt sem lenne célszerű bármit még elnevezni. De a szegedi születésű Kál- mány Lajos (1852—1919), aki háromévi itteni kápl- nákodása alatt (1882—1885) kötetre valót gyűj- tött, és másik kötetre va- lólt írt a szőregi népha- gyomány kincseiből, ak- kor is megérdemli nevé- nek megörökítését, ha né- melyeket még ma is za- var, hogy pap volt...

Am ez utóbbiaknak a figyelmébe ajánlom, hogy Szőregnek történelmi ne- vezetessége is van. A sző- regi csata, bár elvesztet- tük, valamiben mégis pél- dás örökséget hagyott ránk: a lengyel és az olasz légio a magyar honvédek- kel vállvetve harcolt itt a túlerő ellen. A lengyel nevek (Wysocki, Wor- niecki) sajnos nem alkal- masak intézménynévül, mert szinte kiejthetle- nek, de ott az olasz légio parancsnoka, akit a maga idejében és általában a 19. században szokásos formában Monti Sándor (1818—1854) néven emle- gettek: ő nagyon szépen hirdethetné a legnemesebb nemzetköziség soha idő- szerűtlenné nem váló esz- méjét. A budapesti Nem- zeti Múzeum kertjében ál- ló szobrán és a légiók sző- regi emléktábláján is így szerepel a neve. Semmi akadályja sincs tehát, hogy így kerüljön az új iskola homlokzatára.

Péter László

Pukkasszuk Közép-Európát!

Ödön von Horváth-ösbemutató a Kisszínházban

Mióta Ödön von Horváth a magyar színpadokon di- vatba jött, bennem fészkel a gyanú: valamihez — va- lami érvényesítéséhez — igencsak kapóra érkezett. Egy szocialista körítésre sa- játosan áthangolódott, ere- detileg polgárpukkasztó at- titűd, stílus, magatartás(for- ma), alapállás igazolására, fölhangosítására, egyféle színpadi kifejezésére. Ha a szakirodalomból a műsorfü- zetbe átemelt elemzésben azt olvashatjuk, hogy szer- zőnk „a köztudatban makacs- sul élő, hamis és hazug ábrándképeket leplezett le, az önmagának tetszelgő nyárspolgári áldíllt” — ak- kor az *epater le bourgeois*, a botránkoztatás meg a kis- polgárt jelszavának megfe- lelő akusztikával és hang- súlyáthelyezésekkel történő „közép-európaizálódását” jelenti, persze darabtól, te- matikától is függően. Bizo- nyos kijelentések erőtelje- sen idézőjelbe tételnek, né- hány figura, kiszólás vagy szituáció erre az irányra hangolódik. *Epater le part- funkcionárius*.

Nem is volna ezzel a — már a hetvenes években el- terjedté vált — „stílalap- pal” nagyobb baj, ha pél- dával az ilyen, kimunkáltan idézőjeles, a közhelyparódia szándékával karakirozó mondatok, hogy „az egyéni sors gyakran csupán a nagy államgépezet zúzaléka” — az inkriminált Közép-Euró- pában nem lenne éppensé- gel halálosan komoly. Ak- kor meg minek úgy beállít- tani eme igazságot (is), mint nevetségessé teendő szóla- mot? Hogy ne vessünk an- nak borzalmán, amit e mondat jelent? Hogy kö- zép-európai zsargont hasz- náljak, mondhatni: ott bi- zony még nem tartunk. Ki- nek használ, ha úgy tetszik, kinek a malmára hajtja hát a vizet éppen Közép-Euró- pában mindez? Ahol — ké- rem szépen: tényleg! — az egyéni sors nagyon gyakran valóban a nagy államgépe- zet zúzaléka. És így to- vább...

A Kisszínházban magyar- országi bemutaként színpa- dra vitt Ödön von Hor- váth-mű, a *Huza-vona* ese- tében fenti ellentmondás még nyilvánvalóbb. Mert ennek az 1933-ban írott „bohózatnak” középponti témája a „sehová tartozás” állapotrajzának és a „mi a francnak itt ez a hülye ha- tár?” tanácsatlan felkiáltá- sának kettős igézetében szü- letett. Valóban „a krízisbe került társadalom ártatlan áldozatainak helyzetét vizs- gálja”, miként *Walkó György* írja, csakhogy most Havlicsek Ferdinánd néhai gyógyáru- és állatszer-ke- reskedő téblábolása két or- szághatár között, a senki földjét jelképező hídon, a patak fölött — a közép-eu- rópai abszurd felé akar(na)

Nagy László felvétele

Köszegi Ákos (Havlicsek) és Jakab Tamás (Konstantin)

kanyarodni. Am ez a törek- vés nem elég markáns. El- sősorban azért nem, mert maga a darab és ennek ér- telmezése igazából tisztázat- lan, ellentmondásos, a fel- szín egyértelműségének és a jellegzetes hazai „Ödön von Horváth-felhasználásnak” ellenére.

A Szegeden vendégeskedő Kapás Dezső rendezését le- het kuplésított K. u. K.-pa- ródiának, kesernyész operett- parafrázisnak, vagy Közép- Európa-pukkasztató gro- teszkedésnek is nevezni — ám ennyi címke együtt már nem színesít, hanem összezavar. Nem tudható, minek kell nevetnünk — mert a sugallat szerint meg- ícses nevetnünk kéne — a hontalanná vált Havlicse- ken, a történetéhez kapcsolo- dó csempészügy pedig, több figura bevonásával (a két oldal két „határőrsze- ve”, aztán a csendő és a kielégítetlen markotányos- nő) illusztráció-e csupán, jól megkeverve a két szom- szédos ország miniszterel- nökének titkos találkozája- val? A burlesket, dalolga- tot esztrádot és abszurdoidot s pukkasztgatni akaró színi stílt egyesítő felfogás az egyszerre túl illusztratív (lám-lám, a határok borzal- ma) és a felszínesen karak- teres (K. u. K.-hangulatok, némafilmhangeffektek stb.) jelleg dacára igazából jel- legtelen, nem eléggé átütő erejű, vagyis nem kellőkép- pen hatásos. Itt nincs diszk- rét ironia, sőt, kellőképpen kontrasztos hatáselemek sem — egymás hegyére-há- tára hajigált „értelmiségi rétegek” rendszer nélkül, miközben kedélyes kuplékra fakadnak olykor a színpa- don.

Köszegi Ákos illetéknép- pen kuplésított Chaplin- Havlicsekje egysíkú ugyan, de legalább bájos, és (fő- leg kezdetben) erőteljes; az est két legjobb alakítását

nyújtó Jakab Tamás (Kons- tantin) és Högye Zsuzsa (Léda) igazi karakteressé- get képesek adni; figuráik — a kötelességtudóan bu- gyuta határőr és a narko- mán csempész — egyne- műségét a darab egésze fő- lé építeni tudó invenciózus- ság emeli. Mentés József Szamek Tamása, sajnos, nem az originalitás követel- ményének, hanem a „látszó- lag valamilyen, valójában semmilyen” Ödön von Hor- váth-felfogásnak rendeltetik alá; Flórián Antal Mrschitzka csendő és Be- de-Fazekas Annamária Eva szerepében csak meg-meg- villan egy-két percre. Mar- kovits Bori pedig egyetlen minőség — a harsány kielé- gítetlenség — irányába vi- zsi Hanuschné alakját. Fu- ra módon a jóval kisebb szerepekben látható Herczeg Zsolt (Y, a balpárti kor- mány miniszterelnöke) és Both András (Tschempinsky főcsempész) volt feltűnőbb, színesebb, mint több (főbb) figurát alakító, Molnár Zsu- zsa „K. u. K.”-s jelmezei, Szegő György teljességgel funkcionális diszlete, és Darvas Ferenc maximálisan orfeumos dalai nem befo- lyásolják érdemben az összhatást.

Havlicsek Ferdinánd pe- dig mindezenközben béké- sen beszélget a senki föld- jén hol ezzel, hol amazzal a határőrszervvel; az egyik strázsa lánya vérbő rend- szerességgel járkal át foly- vást letyepetyézni a túloldal ifjú közegehez; a határt jelképező pataokban egy ma- gántanár horgászat béké- sen, hű neje által buzgón szállított kukacokkal — ez lenne a borzalmas közép- európai határhelyzet köz- vetlen aktualizálásra sem érdemes, önmagáért beszél- lő mai parabolája? Kétség- beesetten a határzárnak ro- hanókkal, erdélyiekkel, vas- függőnyel, kegyűri aján- dékútlevelekkel és a többi- vel? Hiszen mily kedélyes operettmilió a Huza-vonáé, akár csak a közép-európai valóság feléhez mérten is... Ja, hogy mindez csak jel- zésszerű, nem szó szerint veendő, parafrázis, példabe- széd, áttétel csupán? Akkor meg minek a gúnyos, le- sajnáló, funkcionálispu- kkasztó alapstíl, az ezekhez igazított „pukkasszuk Kö- zép-Európát”-felfogás? Gya- nitom, így erre aligha van szükség. Mert Közép-Euró- pának (már, vagy még, ne feleslegessük) ma egyáltalán nem pukkasztásra van szük- sége. Hogy pontosan mire, ne itt, és ne ez alkalomból fejtegetessük, de annyi eláru- landó: olyasmikre, amiket nyilván csak azok képesek prezentálni igazán, akik megérteni és így felmutatni próbálják Közép-Európát.

Domonkos László

Földrajzi információs rendszer

Földrajzi információs rend- szerekkel kívánja elősegíte- ni a településfejlesztést a Magyar Tudományos Aka- démia Földrajztudományi Kutatóintézete. Munkatársai- nak egy csoportja iparte- lepitési modellt és informá- ciós rendszert dolgozott ki Borsod-Abaúj-Zemplén me- gyé számára. Miként az in- tézetben elmondták, minde- nek előtt azért erre a térség- re készítették ilyen progra- mot, mert itt sok munkaerő szabadul fel. Ezért is sür- gős feladat a hatékony fog- lalkoztatás, az új munkahe- lyek kialakítása. A földrajz- tudományi szakemberek a megyei irányítószervek fi- gyelemébe ajánlják azokat a

településeket, ahol a je- lentős szabad munkaerő iparágak telepítését kinál- ja. Ipartelepítési alkalmas- sági vizsgálatukhoz infor- mációs rendszert szerveztek. A rendszer értékelő prog- ramjai révén válaszol a munkaerőre vonatkozó bár- mely kérdésre. A kért infor- mációt térképre is kive- títi.

Az ez évi januári adatok szerint ebben a megyében az évtized végén a munkát keresők száma előrelátható- an 2600 lesz. Az ő foglalko- zatásuk lehetséges oly mó- don, hogy ott hoznak létre új munkahelyeket, ahol a legtöbb szűnt meg, vagyis Miskolcon és Ózdon